

Rode, zilveren en suikermakkers

Esdoorns: superbomen voor superlocaties (met de juiste bodem!)

Reacties

In navolging op het deel 'Noorse Esdoorns' weer een tiental reacties op het vervolg ervan en de kennismaking met de Berg- of gewone esdoorn in het vorige deel van dit feuilleton. Het sortiment leeft dus blijkbaar onder de volgers van dit feuilleton en dat doet mij heel veel deugd! Hierbij deel 4 van het grote geslacht esdoorn, want de Snake barks, de streepjesesdoorns, waren al in 2010 aan u voorgesteld. Nu dan de rode, de zilveren, de suiker(es)doorn en een paar X'en en de daarbij behorende CV's.

Botanische informatie

Het geslacht *Acer* is zo groot, zo complex en zo divers, dat vrijwel alle grote namen in de botanie zoals Tournefort, Linnaeus, Thunberg (1793), De Candolle (1824), Bentham & Hooker (1862), Rehder (1905), Hu & Cheng (1948), Bean (1970) en Krüssmann (1976) er iets of meer over

geroepen hebben en/of gepubliceerd hebben. In 1976 is door dr. P.C. de Jong, een Nederlandse esdoornspecialist bij uitstek, op basis van een omvangrijke studie van het geslacht *Acer* een onderverdeling gemaakt in maar liefst veertien Secties waarvan er negen weer zijn onderverdeeld in twee of drie Series. Hoezo complex, die *Acer*-clan?!

Het geslacht *Acer* is voor het eerst beschreven door de Franse botanicus Joseph Pitton de Tournefort (1656-1708), die, naast expedities om nieuwe soorten te ontdekken, veel werk heeft verricht in de vereenvoudiging van de classificatie van planten op basis van bloeiwijzen. Zodoende heeft hij de weg gebaad voor Linnaeus, die veel van de geslachtsnamen en beschrijvingen van Tournefort dankbaar overnam in zijn *Genera Plantarum* van 1737 en het *Species Plantarum* van 1753.

In dit laatste deel van het esdoorn-feuilleton komen met name de rode makkers aan bod. Rood is de kleur van de verleiding en romantiek, mocht u wat romantisch in uw openbare ruimte willen introduceren. Maar onze hof-auteur Jan P. Mauritz wilde, speciaal voor de feestdagen, aandacht wijden aan esdoorns in meerdere kleuren die kerst eer aandoen: rode makkers die kleuren bij de cape van de Kerstman, zilveren makkers die passen bij de linten en ballen in de kerstboom en... een suiker(es)doorn om de elanden van de Kerstman op iets zoets te trakteren.

Auteur: Jan P. Mauritz VRT

Het botanisch boekwerk *Maples of the World* uit 1994 is dé handleiding om ermee uit de complexiteit van dit geslacht te komen. Dit deel van het feuilleton gaat over *Acer rubrum*: de rode esdoorn, *Acer saccharinum*: de zilver(es)doorn, *Acer saccharum*: de suiker(es)doorn en *Acer x freemanii*, die geen echte Nederlandse naam draagt, en een aantal CV's waarvan ik de keuze maak om ze aan u voor te stellen. De laatstgenoemde boom draagt de naam van Oliver Freeman, een Amerikaanse botanicus die in 1933 een kruising produceerde van de rode en de zilver(es)doorn. Deze species werd in 1969 door Edward Murray beschreven met genoemde soortnaam. In *Maples of the World* behoren *Acer rubrum* en *Acer saccharinum* beide in Sectie XV; *Rubrum* en de *Acer saccharum* in Sectie VIII: *Acer*, en daarbinnen tot de dertiende Serie: *Saccharodendron*. *Acer x freemanii* zit logischerwijze niet in een sectie daar de kruising eigenschappen bezit uit twee ouders,

Binnen de systematische indeling van het *Regnum Vegetabile*, het Plantenrijk, behoort het geslacht *Acer* tot de orde van de *Sapindales* en daarbinnen tot de familie van de *Aceraceae*: de esdoornfamilie. Deze familie bestaat uit slechts twee geslachten: *Acer* en *Dipteronia*. Bijzonder is dat het geslacht *Acer* zeer uitgebreid is met ongeveer 120 verschillende soorten met honderden species verdeeld over deze soorten, een fors aantal ssp's (ondersoorten), vars en forma's en dan nog een berg cultuurvariëteiten. Het geslacht *Dipteronia* is daarentegen heel klein en bestaat uit slechts twee species: *Dipteronia sinensis* en *Dipteronia dyeriana*. De naam *Acer* is afgeleid van het Griekse woord *ac* (= 'scherp'), dat slaat op de scherpe lobben van het blad. Voor de liefhebbers onder u: de naam *Dipteronia* komt ook uit het Grieks, is een samenvoeging van *di* (= 'twee') en *pteron* (= 'vleugel') en verwijst naar de bekende zaden voorzien van twee zaadvleugels. Samara's heten die gevleugelde nootvruchten - weet u nog uit de vorige editie?-, die ook zo kenmerkend zijn voor neef *Acer*. Vooral de grootte en de hoek tussen de vleugels zijn belangrijke kenmerken bij de determinatie van esdoorns.

zoals omschreven in bovengenoemd boekwerk *Maples of the World*.

Kenmerken

Het natuurlijk verspreidingsgebied van alle makers in dit deel strekt zich uit over de gematigde klimaatzone in de Nieuwe Wereld: Noord-Amerika en delen van Canada. Laat ik starten met *Acer rubrum*: de rode makker. Deze boom komt van nature voor in de oostelijke staten van Noord-Amerika en in Canada, in de daar aanwezige gemengde bossen. Deze boom is in 1656 door John Tradescant jr. in Europa geïntroduceerd. Deze rooie makker is een van de negen species die door Linnaeus in 1753 beschreven zijn in het *Species Plantarum*. De naam 'rode esdoorn' dankt de boom óf aan zijn schitterende herfstkleur, die in veel gevallen adembenemend genoemd moet worden, -*wat een beauty's!!* -, óf aan de schitterend rode bloeiwijze. *'Ik kies voor de eerste optie'*. Rode esdoorns zijn machtig grote bomen, tot ruim 40 meter hoog in hun optimum en met een machtige, open kroon. In Europa worden deze gigantische kronen helaas niet gehaald, maar er zijn er wel van 20 meter +. En dan direct maar de belangrijkste informatie

voor u: rode esdoorns zijn lastige donders. De boom vraagt een humusrijke, vooral vochtige en zure bodem die goed doorlatend en goed doorwortelbaar is. Daarnaast verdragen de meeste rode esdoorns zee- en zwaardere winden in het algemeen slecht. De boom vormt een enorm diepgaand, fijnwortelig en hartvormig wortelgestel. De boom eist bijna deze grond, dus met een pH onder of rond de 6, en zo niet, dan komen er vroeg of laat allerlei problemen boven water.

Even een lesje chemie, zo even tussendoor, om aan te geven wat pH nu echt inhoudt en hoe belangrijk deze waarde is voor de bodem. Dus, zet de stoel maar even achterover. De pH is een maat voor de zuurgraad (ook wel zuurtegraad) van een waterige oplossing. De pH van een neutrale, waterige oplossing is bij kamertemperatuur 7. Zure oplossingen hebben een pH lager dan 7, basische oplossingen hebben een pH hoger dan 7. Het concept pH is in 1909 geïntroduceerd door de Deense chemicus Søren Sørensen. De 'p' staat voor het Duitse *Potenz*, dat 'kracht'/'macht' betekent, en de 'H' staat voor het waterstofion (H+) (in het Latijn is dat *Potentia hydrogenii*). De zuurgraad is een maat voor de concentratie aan vrije waterstofionen (H+). Hoe meer van deze ionen, hoe zuurder iets is en hoe lager de pH. De pH-schaal loopt van 0 tot 14. De pH van zuiver water is 7 (bij 22 graden C.); we noemen dit 'neutraal'. Wanneer de pH lager is dan 7, dan is die zuur; is die hoger dan 7, dan noemen dat 'basisch' (alkalisch). Het cijfer achter pH is een logaritmisch waarde/schaalgetal met grondgetal 10. Als de bodem 10 x zuurder is (10 x meer vrije waterstofionen), wordt het pH-getal één eenheid lager. Is een stof 100 x zo zuur, dan daalt de pH met twee eenheden. Een bodem met een pH van 6,5 is 100 x zuurder dan een bodem met een pH van 8,5. En dat hakt erin, kan ik jullie zeggen, vrienden, want bij dit soort enorme verschillen zijn de reacties van de bomen navenant. En nu ik toch een beetje college aan het geven ben, nog een belangrijke uitspraak van JP: *Een echte bomenplanter is als een pizzabakker; je begint altijd met de bodem!* Een onverlaat die een *Acer rubrum* plant op een kalkrijke kleigrond met een pH van 8, dient dus direct standrechtelijk ... te worden! (Deze geliefde en veelvuldig gebruikte uitspraak van JP valt onder de censuur van opperhoofd Hein). Voor ik weer op m'n lazer (mag wel!) krijg van de redactie, gauw terug naar die rooie makker! De boom is echt veeleisend aan zijn standplaats en laat dat merken ook. Dus,

zorg ervoor dat de standplaats erg goed is voorbereid, anders wordt het kommer en kwel. In het andere geval krijgt u een goed groeiende boom met een fantastisch kleurenspektakel in de herfst. De boom vormt machtige en imposante stammen en zware gesteltakken die diep in de kroon rijken. De stam is grijs, vooral in de jeugdfase, wat netvormig geaderd en op latere leeftijd wordt de kleur wat donkerder grijs en worden de groeven dieper. De grote gesteltakken en het overige hout in de kroon zijn bruinrood tot grijs. De jonge twijgen hebben een donkerrode kleur met veel lenticellen. En dan weer dat éne, belangrijkste, morfologische kenmerken van alle esdoorns: de tegenoverstaande knopstand en dus ook bladstand. Het blad hangt aan een rode bladsteel en is handvormig met drie tot vijf lobben, tot 6-12 cm lengte en minder breed dan lang, met een getande en gezaagde bladrand, helder donkergroen van kleur en blauwig groen aan de onderzijde. De bloemen verschijnen in kleine schermen op de vrijwel kale takken, voor/tijdens de bladontluiking in maart/april en zijn schitterend rood van kleur met ver uitstekende meeldraden. De boom bezit bruine, gewimperde knopschubben. (*'Uitleg? Nou, zelf opzoeken maar!*) De bomen zijn vrijwel altijd éénhuizig. (*'Behoeft toch geen nadere uitleg, hè, vrienden?'*) De overblijvende, gevleugelde nootvruchten - hoe heten die ook alweer? - staan bij de rode esdoorn in een scherpe hoek ten opzichte van elkaar en rijpen in juni. De platte nootvruchten zitten tussen de twee delen van de vleugel, dicht bij elkaar. Elke noot heeft zijn eigen vleugel, maar samen worden ze door de wind meegenomen en deze schitterende propellers zorgen voor een grote verspreiding van de zaden. En dan is daar die herfstkleur: heel bijzonder en die kleur varieert afhankelijk van standplaats en grondslag of bodem. Het kleurenpalet verloopt van verblindend goudgeel via oranje tot briljant purperrood. (Voor de echt doorgeslagen liefhebbers/boomofielen/neuroten onder u het aantal chromosomen: 2n = 78, bij uitzondering 91 of 108.)

Het sortiment

Na de Tweede Wereldoorlog is, met name in *the States*, de stroom aan CV's op gang gekomen; dat zijn inmiddels meer dan dertig stuks. De selecties worden uiteindelijk kleiner dan de soort, maar het blijven grote, imposante bomen. De befaamde Amerikaanse dendroloog, kweker, selecteur, etc. Edward H. Scanlon, de meester, uit de staat Ohio speelt hierin een belangrijke rol. Veel selecties zijn ontstaan door zijn selectiewerk

Acer rubrum 'Autumn Flame'.

en het in cultuur brengen van deze fraaie bomen. Zoals u gewend bent, stel ik mijn selectie van species aan u voor en begin ik de reeks CV's met:

Acer rubrum 'Autumn Flame'

Een Amerikaanse selectie van een andere selecteur, Collins, die deze boom met een breed eivormige kroon in 1964 selecteerde. De boom vraagt dus meer ruimte, maar is aan de andere kant bescheiden van formaat, 10 tot maximaal 12 meter hoog. Tweede grootte dus. 'Autumn Flame' is steriel, dus heeft geen zaadvorming. Bijzondere kenmerken van deze species zijn verder dat de twijgen fraai roodbruin van kleur zijn, dat de wat bescheidener bladeren tot ca. 8 cm lengte zijn en dat het blad met een oranjerood tot dieprode kleur in de herfst lang aan de boom blijft. Voor de liefhebbers van meerstammige bomen is de *Acer rubrum 'Autumn Glory'* een geweldige keuze. Deze makker heeft namelijk een open en breed spreidende kroon. Verdere eigenschappen als van de soort, maar met een extreme herfstkleur die echt vuurrood met rood-oranje een geweldig schouwspel oplevert. De boom draagt een Amerikaans plantpatent, waardoor de teelt beperkt wordt vanwege de verplichte afdracht per boom aan de eigenaar.

Acer rubrum 'Autumn Spire'

Deze selectie van de universiteit van Minnesota (1980) is een kleine en zeer zuilvormige species met al weer een schitterende, rode herfststooi, die in Europa niet in cultuur is. Nog niet, dames en heren boomkwekers, nog niet, maar niet meer voor lang, hoop ik, want deze boom heeft potentie!

Acer rubrum 'Karpick' zomerbeeld.

Acer rubrum 'Bowhall'

Een selectie van de meester. Deze in 1951 geselecteerde boom heeft een zuilvormige tot smal piramidale kroonvorm tot ca. 12 - 14 meter hoog. De moederboom aan Bowhall lane in de stad Olmsted (*'bekende naam!'*) is 12 meter hoog en 4 meter breed. Vanwege deze smalle kroon is deze species uitstekend toepasbaar in smallere profielen. Verder dezelfde kenmerken als die van de soort; dus jonge twijgen zijn bruinrood, rode bladstelen, blad ca. 10 cm lang, heldergroen, blauwig groen aan de onderzijde, etc.

Acer rubrum 'Doric'

Een heel smalle selectie van de meester uit 1967, met een takhoek van ca. 30 graden. Het is een beumke tot ca. 10 meter hoog met wat leerachtig blad dat, net als alle andere makkers binnen de soort, schitterende herfstkleuren van oranjerood tot Ferrari-rood heeft. De boom is uitermate geschikt voor klimaatzones met een hoge relatieve luchtvochtigheid, zoals Nederland. Het blad blijft heel lang aan de boom en is dus een aanwinst voor de openbare ruimte als de boom hier in cultuur komt. *'Dus, dames en heren boomkwekers...'*

Acer rubrum 'Karpick'

Een selectie van Femrite Nursery uit Oregon uit 1980. Een zeer smalle, zuilvormige kroonvorm in de jeugdfase en op latere leeftijd iets breder, maar íéts. Een geweldige boom tot ca. 12 - 14 meter hoog voor smalle straatjes of als alleeboom op een begraafplaats. De boom is een manlijke, steriele species en geeft dus geen vruchten; kan best plezierig zijn in de openbare ruimte, toch?!

Acer rubrum 'October Glory'.

De boom heeft een variabele herfstverkleuring van geel tot helderrood en alles ertussenin. Deze variatie varieert ook jaarlijks, dus het is altijd weer een verrassing als het blad gaat kleuren!

Acer rubrum 'October Glory'

Nummer één van mijn favoriete rooie: deze door Princeton Nurseries (New Jersey) in 1961 geselecteerde beul van een boom, een geweldige groeier tot 18 - 20 meter hoog en de helft zo breed, met een breed opgaande, eivormige kroon. Het blad is veel dikker dan dat van de soort en andere soortgenoten. Daardoor kleurt deze schitterende boom als laatste in de rij en houdt vervolgens zijn blad heel lang aan de boom, zodat er optimaal genoten kan worden van zijn schitterende donkerrood tot purperode herfsttinten. De boom is toepasbaar als straatboom, in brede groenstroken, en als parkboom, als solitair in een stadshart, op een begraafplaats, e.d., dus niet in een kleine voor- of achtertuin van een doorzonwoning. En – *'de kracht van een boodschap zit in de herhaling, vrienden'* - denk aan het pH-verhaaltje van JP voor het beste resultaat en anders volgt standrech...! (*censura Heinsii*).

Acer rubrum 'Red Sunset'

Een geweldige selectie van Amfac Cole Nurseries uit Ohio in 1966, geselecteerd uit zaailingen. Een middelgrote boom tot 18 meter hoog met een dichte, piramidale kroon met doorgaande kop. Bij maximale hoogte is de boom ca. 12 meter breed, dus dat is fors, té fors in een smal profiel. Veel eigenschappen en kenmerken als die van de soort en broers en zussen, met een herfstverkleuring van intens oranje tot diep donkerrood; schitte-

Acer rubrum 'Scanlon'.

rend en bij JP op nummer 3.

Acer rubrum 'Scanlon'

Eén van de meesters beste selecties uit 1956 is een zeer compacte, dicht vertakte, zuilvormige species tot 12 meter hoog en dan nog geen 4 meter breed, bij de echte dan, want er wordt onder deze naam nogal wat stookhout op de markt gebracht. De bladkleur is heldergroen en aan de onderzijde... De herfstkleur is oranje-rood tot purperrood, fantastisch. Deze boom is wijd-verspreid op kwekerijen, ook in Nederland. De moeite meer dan waard.

De laatste en de nummer 2 van JP is ook de oudste van het stel.

Acer rubrum 'Schlessingeri'

Deze schitterende boom is geselecteerd door de grootmeester in de botanie: Charles S. Sargent. U kent de man van vorige delen van dit feuilleton daar ik al meerdere malen met eerbied over deze man geschreven heb. Hij ontdekte de boom in de tuinen van ene heer Schlessinger ergens in Amerika. Vervolgens werd de boom door de beroemde Späthkwekerijen in Berlijn in 1896 in cultuur genomen en vandaaruit is de boom verspreid over de wereld. Het is een grote boom, tot wel 20 meter hoog, met een grote, eironde, dichte kroon. Deze makker heeft grotere bladeren dan de meeste *rubrum*-CV's. Daarnaast is de bladrand meer gegolfd en getand dan die van alle andere species inclusief de soort. De herfstkleur van deze boom is voor JP de aller mooiste vanwege het verloop van geeloranje naar het diepste donkerwijnrood en het vroege tijdstip

Acer saccharum.

waarop de verkleuring begint; vandaar nummer 2 in mijn lijstje. Prima toepasbaar in heel brede groenstroken en in parken, want het worden joppers, hoor.

Acer saccharum

De Nederlandse naam is suikerdoorn en dat is niet voor niets. Deze makkers groeien in een groot gedeelte van Noord-Amerika en in Canada. Er is een grote diversiteit omdat deze boom in verschillende klimaatzones gedijt. Het is in Canada de nationale boom en het blad van deze species siert de nationale vlag: *the Maple leaf*. Het zijn in hun verspreidingsgebied grote tot zeer grote, opgaande bomen tot wel 40 meter hoog, met een dichte, ovaalronde kroon. De boom vormt een imposante stam met grijs tot donkergrijze, ruwe stamschors die op latere leeftijd mooie patronen vormt. De zware gesteltakken hebben eenzelfde kleur en de overige takken zijn grijsbruin. De bladeren zijn drie- tot vijflobbig en meestal vijflobbig, 8 tot 15 cm lang en breed en regelmatig van vorm, met scherpe lobben en een getande bladrand. De bladkleur is helder donkergroen en de onderzijde is bleker en onbehaard; het blad zit aan een bladsteel van 6 tot 8 cm lang. De gele bloemen hangen in pluimen en verschijnen voor de bladzetting. De samara's zijn verschillend qua leefgebied, maar de meeste hebben een regelmatige U-vorm. De herfstkleur is van geel tot oranje en scharlakenrood en vaak een mix van alle drie deze kleuren, wat een schitterend schouwspel oplevert. Net als zijn rode neef is de suikerdoorn niet makkelijk voor wat betreft zijn/haar standplaats en is dus net zo'n zeikerd, zal ik maar zeggen. Hij heeft een pesthe-

kel aan 'natte poten', is slecht bestand tegen wind en helemaal zeewind, kan slecht tegen strooizout en groeit slecht in verhardingen. Tegenover al dat negatieve staat wel een schitterende boom, die op z'n goede plek een verrijking is voor de omgeving. Wat een schitterende boom, al is het een zeikerd van de eerste orde. Het zal u verder niet verbazen dat de Nederlandse naam 'suikerdoorn' iets met suiker te maken heeft. De soortnaam *saccharum* betekent 'rijk aan suiker'. De boom wordt nog altijd op grote schaal gemolken (het tappen van de *Maple syrup* op plantages van deze bomen). Deze suikers worden in allerlei wat duurder voedsel, snoep en dranken verwerkt, zoals bij ons de suiker uit de suikerbieten of het suikerriet.

Zo gewoon als de *Acer saccharum* in Noord-Amerika en Canada gebruikt wordt in de openbare ruimte, zo beperkt is dat het geval in Europa. In botanische tuinen en parken van oude steden zijn deze bomen, en dan grote joppers ervan, te vinden, maar zijn zelden gewoon in de stad toegepast. Jammer, want het zijn bijzonder fraaie bomen. In Hilversum staan deze bomen vanzelfsprekend wel aangeplant. Grote makkers zijn te vinden langs de Riebeeckvijver en in het Laapersveldpark. Op de eerste locatie zijn de bomen aangeplant door mijn illustere voorganger, de plantsoenmeester Jan Hendrik Meyer en de laatste aanplant vond plaats door JP *himself*, zo rond 1991. Grote jongens geworden, hoor, in ruim twintig jaar. Schitterend!

Het sortiment

Er zijn heel veel CV's van *Acer saccharum* en een aantal vars en forma's. Ik zal er een aantal aan u voorstellen en wel de bomen die ik, weliswaar spaarzaam, tegenkom op mijn zoektochten naar bomen voor opdrachtgevers op boomkwekerijen in Nederland en omliggende landen als België, Duitsland, Frankrijk en Italië.

Acer saccharum 'Arrowhead'

Deze selectie is van Carlton Plants, die de boom in 1961 in het handelsverkeer bracht. Een grote boom als de soort, maar kleiner, tot ca. 20 meter hoog met een opgaande takstand en een fraaie hoofdtak (*central leader*). De bladeren zijn groter dan die van de soort, helder donkergroen van kleur aan de bovenzijde en valer groen aan de onderzijde. De herfstkleur is oranje tot mooi glanzend rood.

Acer saccharum 'Green Mountain'

Deze in 1964 door Princeton Nurseries geselecte-

Acer saccharum 'Green Mountain'

Acer saccharum 'Laciniatum Wieri' kroonvorm.

teerde boom geldt als een van de beste CV's van de suikeressdoorns. De boom heeft een breed piramidale kroon en bereikt een hoogte van ca. 12 meter en is dan ongeveer half zo breed. De bladeren zijn leerachtig en donkergroen van kleur. De herfstkleur varieert van oranje naar scharlakenrood en de boom levert ook onder mindere omstandigheden een schitterende herfsttooi. Een geweldige aanrader, die helaas te weinig beschikbaar is in boomkwekend Europa.

Acer saccharum 'Legacy'

Deze schitterende selectie uit 1981 van W.N. Wandell is door Moller's Nursery in Ohio op de markt gebracht. Dit is mijn favoriete boom binnen de soort en heeft een brede, kegelvormige kroon. De boom groeit als een beer tot ca. 20 meter hoog en 10 meter breed, met een dichte kroon, zwaarder dan die van de soort. De kroon is opgebouwd uit een zeer regelmatige en symmetrische vertakking. De bloemen zijn geelgroen en verschijnen in april in hangende tuilen. Het blad is als dat van de soort, maar meer leerachtig en schitterend donkergroen van kleur. De herfst-

kleur is afwijkend van de andere species: van zachtroze tot diep roze en verkleurend naar rood, prachtig.

Acer saccharum 'Louisa Lad'

Zowaar, een Nederlandse selectie uit 1984 van boomkwekerij Ton van den Oever uit Haaren. Een snelgroeende, kleine boom tot ca. 10 meter hoog met ovale, redelijk open kroon. Het blad is glimmend heldergroen en blauwig groen aan de onderzijde. Het is een prima boom om te gebruiken als straatboom in kleinere profielen en vooral in halfverhardingen goed toepasbaar. De laatste is *Acer saccharum 'Temple's Upright'*. Een selectie uit 1954 van Harkness uit Rochester met een zuilvormige tot smal piramidale kroon. Het is een redelijk grote boom, tot 20 meter hoog, met leerachtig blad, dat groter is dan dat van de soort, van tot 15 - 16 cm met wel weer de drie en meestal vijf lobben. De herfstkleur is goudgeel tot oranjegeel en zeer overdadig. De volgende in dit feuilleton is de zilversdoorn, de *Acer saccharinum*.

De soortnaam *saccharinum* heeft niets met zilver te maken, maar is, net als z'n neef, 'rijk aan suiker'. 'En dat is wel weer eens verneukeratief, vindt u niet? Nou, ik wel!' De boom wordt in zijn natuurlijke verspreidingsgebied zomaar 35 - 40 meter hoog en vormt een brede, open, golvende kroon met hangende takken; een kroon die opgebouwd is uit vrij dunne takken op machtige gesteltakken, en hangende twijgen. In cultuur en hier in Nederland is de boom beduidend kleiner van formaat: tot ca. 20 - 24 meter. 'Geen flauwe bomen dus, ook hier niet, wil ik wel even kwijt!' Het zijn heel grote jongens, hoor, maar u weet er zelf ook wel een paar te staan die het aankijken waard zijn, toch? De boom vormt machtige stammen die diepe, overlangse groeven bezitten en grote schorsplaten. Het blad is vijflobbig en heel diep ingesneden, soms wel tot door de bladvoet, waardoor er eigenlijk twee, wat rare, blaadjes aan een steel hangen, van 10 tot 15 cm lengte, met een dubbel gezaagde bladrand, diep donkergroen aan de bovenzijde en zilvergrijs blauwig aan de onderzijde. De samara's staan vrijwel horizontaal ten opzichte van elkaar. De bloemen zijn groenig tot roze kleurend en verschijnen vroeg in het voorjaar, vóór het blad. Ook deze makers zijn niet geweldig als straatboom; de CV's wel wat beter, maar niet om het schuim ervan op de bek te krijgen, nee. Het hout is erg broos en breekbaar en heeft dus een broertje dood aan de wind. Daarnaast heeft deze boom een heel sterk

wortelgestel dat overal in doordringt en ook funderingen van woningen laat scheuren. In de VS vinden ze het mede daarom, en vanwege de broosheid van het hout, geen goede en zelfs schadelijke boom. Dat gaat mij te ver, want elke boom heeft een toepasbaarheid, hoe smal ook.

Het sortiment

Acer saccharinum 'Born's Gracious'

Deze schitterende CV is in 1948 geselecteerd op de kwekerijen van Georg Born in Rosenheim in Zuid-Duitsland. Een zeer sterk groeiende boom tot 18 - 20 meter hoog en ongeveer even breed, met een golvende, kegelvormige tot ovale kroon met uitwaaiende gesteltakken en schitterend afhangende takken; de twijgen staan weer opgericht. Het blad is vijflobbig en is zeer diep en zeer fijn ingesneden met gezaagde bladranden. Het blad loopt bronskleurig uit en verkleurt naar lichtgroen met een zilverwitte onderzijde. De bladeren hangen aan lange, dunne bladstelen. De herfstkleur is valig geel tot roodachtig. De boom vormt een krachtig en wijd uitgespreid, oppervlakkig wortelgestel dat verhardingen snel kan opdrukken. In verhardingen lijdt de boom zichtbaar. Toepasbaar in groenstroken en parken. De stam-schors is in de jeugdfase glad en bruinrood van kleur, op latere leeftijd lichtgrijs en sterk gegroefd in lange lengtegroeven, met roodachtige knoppen. Bij het ouder worden komen veel waterloten op de stam. De boom gedijt op veel grondsoorten, bij voorkeur licht en luchtig, humusrijk, zowel vochtig als droog. De voorkeur is een neutrale tot lichtzure grond. De boom heeft een pesthekel aan kalkrijke bodems.

Acer saccharinum 'Laciniatum Wieri'

De boom is in 1875 door de botanicus Wier in Engeland gewonnen. 'Wie kent hem niet!': deze schitterende grote tot meer dan 20 meter hoge esdoorn met de opstaande takken die een breed uitwaaiende, golvende kroon vormen die net zo breed is als hoog. Het blad is als dat van de soort, maar veel dieper ingesneden, zij het minder diep dan dat van Born's Gracious. De boom is als de soort gevoelig voor wind, maar dat zijn alle species binnen de soort en ze drukken allemaal de verhardingen op, de boeven. Houd daar vooral rekening mee.

Acer saccharinum 'Pyramidale'

Eentje met een breed zuilvormige groeiwijze die op latere leeftijd meer ovaal wordt, maar toch beter toepasbaar in kleinere profielen. Bij een hoogte van 20 meter is de boom ca. 12 meter

Acer x freemanii 'Jeffersred'

breed en dat is de breedte van de gevel van een zeer ruime doorzonwoning. Voor de rest bezit hij de plezierige en de nare eigenschappen van zijn familieleden.

De laatste in dit deel van het feuilleton is de bastaard *Acer x freemanii* en CV's.

Acer x freemanii is een kruising tussen *Acer rubrum* en *Acer saccharinum*. Er zijn nogal wat aanpassingen in de soortlijsten ontstaan, bij zowel pa als ma, in de lijst. De boom is een echte kruising tussen beide ouders. De boom wordt 20 tot 25 meter hoog met een opgaande kroonvorm met een ovale tot afgeronde kroon. De bladeren zijn kleiner dan die van *A. saccharinum* en ook minder diep ingesneden, meer diep gespleten dan de bladeren van *A. rubrum*, er precies tussenin dus. De kleur is heldergroen en de bladeren zijn 12 tot 18 cm. De herfstkleur is geel en rood op hetzelfde blad; een schitterend beeld als de boom in de herfststooi staat, als een vlamvend vuur. De stamschors is zilvergrijs en minder gegroefd dan die van zijn pa en de takken zijn grijsbruin van kleur. De bloemen zijn groengeel en later roodachtig en verschijnen in maart/april. De bastaard is in algemene zin beter dan beide ouders, minder pH- en grondgebonden, minder bros qua hout en nauwelijks opdrukken van verhardingen. 'Een prima boom voor toepassingen in het stedelijk gebied, dus, JP?', hoor ik een aantal van u mompelen. 'Absoluut, en zelfs een topper van een boom voor in de stad'. Ik stel er een paar aan u voor.

Acer x freemanii 'Armstrong'

Deze boom is door de meester zelf in 1951 in cultuur gebracht onder de naam *Acer rubrum* 'Armstrong'. De boom was in 1947 ontdekt

door Newton Armstrong, vandaar de CV-naam. Het is een sterk groeiende, smal piramidiaal tot zuilvormige boom die een hoogte van 12 tot 16 meter bereikt onder optimale omstandigheden. Verder zijn de kenmerken vrijwel gelijk aan die van de soort. Het is een prima boom in kleinere profielen, als de bodem maar goed is; anders lijdt de boom een kwijnend bestaan! De boom drukt normaliter de verharding niet op en geeft een grote bijdrage aan de omgeving. De herfstkleur is bij ons minder spectaculair dan in zijn natuurlijke omgeving, maar toch prachtig oranje-rood na een lange, warme zomer. Anders is het niet veel qua herfstkleuren. Je kunt tenslotte niet alles hebben, toch? Door ook weer in de 'Armstrong' te selecteren komt Scanlon in 1976 met 'Armstrong II'. Deze nog smallere en nog strakker opgaande boom is helaas nog niet echt in Europa in cultuur, laat staan verkrijgbaar. Onbegrijpelijk, maar waar!

Acer x freemanii AUTUMN BLAZE

Een werkelijk schitterende boom die eigenlijk correct benaamd *Acer x freemanii* 'Jeffersred' heet. AUTUMN BLAZE, in kapitalen geschreven en zonder komma's, is een handelsnaam en die mag wel toegepast worden, maar zaait volgens mij nogal wat verwarring. De boom is geselecteerd door de heer Jeffers uit Ohio in 1980. Het is een schitterende, smalle opgaande boom tot 15 - 16 meter hoog. De boom groeit tegen de klippen op, heeft mooi heldergroen blad met vijf lobben en een schitterende oranje-rode herfstkleur. Een toppertje!

Acer x freemanii 'Autumn Fantasy'

Een selectie van rond 1986 van een boom in de staat Illinois. Een opgaande, maar bredere boom

dan de voorganger, met een meer ovale kroon en een schitterend vlamvend herfstkleur van de bladeren die erg veel lijken op ma *saccharinum*. Jammer dat deze boom (nog) niet in Nederland verkrijgbaar is.

De laatste: Acer x freemanii 'Elegant'

Net als 'Armstrong' is deze boom beroemd geworden als een CV van *Acer saccharinum*. Het is een boom van Nederlandse herkomst. De moederboom stond op de kwekerij van De Bie van Aalst in Zundert. De bekende Boskoopse dendroloog Grootendorst heeft rond 1970 al aangegeven dat het geen soort, maar een hybride betreft en dat bleek dus later ook uit nader onderzoek. De boom wordt ca. 20 meter hoog met een waaiervormige kroon. Op een zware stam staan de zware hoofdtakken schuin naar buiten gericht. De kroon is veel compacter dan die van *Acer saccharinum* en een groot voordeel is dat de boom minder takbreukgevoelig is en goed in de bestrating gedijt. Het blad is drie-, maar meestal vijflobbig, tot de helft ingesneden en smal, mooi groen en tot ca. 20 cm lang.

Afsluitend

Dat was het dan: vier rondjes esdoorns. Wat zijn het toch verschillende bomen, variërend van enorme krennen, maar fraai in een park, tot aan prima straat- en laanbomen, allemaal met de mooiste herfstkleuren; fantastische bomen voor allerlei toepassingen in de openbare en private ruimte. Ga maar eens zoeken: in elke stad of elk dorp staan exemplaren van *Acer*; enorme, majestieus makkers of mooie smalle straatbomen. Voor elke plek is wel een esdoorn voorhanden, maar denk aan de bodem voor het beste resultaat.

'Ik wens u heel fijne kerstdagen, een geweldige jaarwisseling en een goed begin van 2013 toe en pas op voor de vuurpijlen!'

De groeten van

De auteur Jan P. Mauritz VRT is unit manager Bomen en Beplanting bij Cyber bv.